

RÉSZLET ÓRIGENÉS: JÁNOS-EVANGÉLIUM KOMMENTÁRJÁNAK ELSŐ KÖNYVÉBŐL

FORDÍTOTTA, A BEVEZETŐT ÉS A JEGYZETEKET ÍRTA:
SOMOS RÓBERT

Szemelvényünk Órigenés (186-253), a híres alexandriai keresztény teológus *János-evangélium kommentárjának* első könyvéből való, amely az evangélista prológusának első mondatát magyarázza. Ez a mű – eredetileg szerzőnk egyik legterjedelmesebb munkája – befejezetlen, amennyiben az alexandriai mester nem kommentálta végig a vizsgált szöveget. Jeromos és Rufinus még 32 könyvet tartottak számon belőle, Eusebios már csak 22 könyvet tudhatott belőle caesareai könyvtárában. Ma kilenc egész könyv görög szövegével rendelkezünk, és további kötetekből maradtak fenn rövidebb-hosszabb töredékek.

Órigenés az előszóban a következőket írja:

„Mivel a legnagyobb javakra törekszünk, bizony összes cselekedetünket és egész életünket Istennek szenteljük, és szeretnénk, ha mindez a számos zsenge zsengéje legyen számunkra – legalábbis, ha nem tévedünk, midőn ezt gondoljuk. Milyen más életet kellene élnünk, miután testileg el vagyunk különülve egymástól, ha nem az evangéliumokat magyarázó életet? Bátran állíthatjuk ugyanis, hogy az összes írás zsengéje az evangélium. Miután visszatértünk Alexandriába, működésünk zsengéje tehát mi más is lehetne, mint az írások zsengéjével való foglalkozás?”

Ez a visszatérés Alexandriába minden valószínűség szerint az antiokhiai tartózkodás végét jelenti. Eusebios az *Egyháztörténet* VI. könyvében, a 21. fejezetben beszél arról, hogy Julia Mamaea, Alexander Severus császár (222-235) vallási kérdések iránt igen érdeklődő anyja látni kívánta az akkor már messzeföldön – és nem csak keresztény körökben – ismert Órigenést, és Antiokhiába hívta, ahol a keresztény tanító számos dolgot kifejtett számára a Krisztus-hívók tanításáról. A Hippolytosról szóló 22. – egészen rövid – fejezet után Eusebios nyilván korábbi beszámolóját folytatva mondja, hogy ekkortól kezdte Órigenés kommentálni az Írásokat. Ennek megfelelően, ha Julia Mamaeánál 218-ban járt teológusunk, akkor az azt követő esztendőkre datálhatjuk a János-evangélium magyarázatának kezdetét – természetesen a munka sok-sok évig elhúzódott. Több értekezéshez ha-

sonlóan a megvalósítás fő kezdeményezője az előszóban is megemlített Ambrosios, a valentiniánus gnózisból hithű kereszténnyé tért gazdag alexandriai mecénás volt, aki pénzt, infrastruktúrát, gyorsírókat és másolókat biztosított Órigenés publikációs tevékenységéhez.

Órigenés a kommentáló magyarázaton felül polemikus indítatásból is foglalkozik a János-evangéliummal, az első kommentárt az evangéliumhoz ugyanis Hérakleón, a Valentinus-tanítvány gnósztikus gondolkodó készítette el. Órigenés ezt a magyarázatot is szisztematikusan bírálja, főleg tudományos szempontból való elégtelenségét hangsúlyozza. Hérakleón idézett szövegeiben csak nyomaiban lelhetők fel utalások Valentinus eszméire, amelyek élesen szembeállítják egymással az Ószövetség gyatra produktumot előállító teremtő és rossz bíróként ténykedő istenét az igazi, születetlen és megismerhetetlen Atyával. Ez az alapbeállítás azonban kritikai szemszögből alapvetően meghatározta Órigenés gondolatvezetését annyiban, hogy az alexandriai mester a mű egészében folyamatosan hangsúlyozza az Ó- és Újszövetség egységét. Ennek lehetünk tanúi már a mű előszavában is, holott itt Hérakleón neve és munkája még említésre sem kerül.

Órigenés az egész Újszövetséget evangéliumnak mondja, s az előszóban az „evangélium” fogalmát körbejárva hangsúlyozza, hogy egy speciális értelemben az Ószövetség is evangélium, az evangélium kezdete, mert az Újszövetség révén fölfedjük a benne lévő isteni üzenetet, sőt, isteni teremtő erőt. De evangélium a Jelenések könyve 14, 6 versében említett, az ég kőtáblájába írt *örök evangélium* is, amit, mint Órigenés mondja, „... joggal nevezhetünk szellemi evangéliumnak.” Ez a földi létén túli állapotba kerülő értelmes létezők evangéliuma „... nyilvánvalóan azokra tartozik, akik mindent közvetlenül tudnak magáról Isten Fiáról, s ezek az ő szavaiban feltáruló misztériumok, és azok a valóságok, amelyekre az ő cselekedetei utaltak.” Ezekben a misztériumokban, a földi lét utáni szellemi létezésben tárul fel tehát az isteni üzenet teljessége.

Szemelvényünk a János evangélium híres első mondatának órigenési kommentárját tartalmazza: *En arkhé én ho logos*. Az Ószövetségi utalás az evangéliumban magában is nyilvánvaló. Amíg a Teremtés könyve akként kezdődik, hogy *kezdetben teremtette az Isten az eget és a földet*, a szinoptikus evangéliumokhoz képest elvontabb teológiai tanítást adni kívánó jánosi prológus a *kezdetben volt az Ige* fordulattal él. A Teremtés könyvének görög fordítása ugyanazzal a kifejezéssel kezdődik, mint János evangéliuma: *en arkhé* – kezdetben.

Az *arkhé* kifejezés mind a keresztény teológiai irodalomban, mind a görög filozófiai szövegekben sokrétű jelentést hordozó szakterminusként van jelen. A két fő jelentés „kezdet” és „princípium.” A *logos* (szó, beszéd, Ige, értelem) kapcsán is épít teológusunk mind a biblikus és zsidó, illetve keresztény teológiai elképzelésekre, mind a különböző filozófiai elgondolásokra akkor, amikor magyarázni kívánja a

Fiú természetét. Az *Evangelium János szerint* későbbi ókori értelmezői majdnem mindnyájan Órigenés kommentárja eredményeiből merítenek.*

ÓRIGENÉS: KOMMENTÁR JÁNOS EVANGÉLIUMÁHOZ. ELSŐ KÖNYV.

*Kezdetben volt az Ige.*¹

XVI. 90. Nem csak a görögök mondják, hogy az „*arkhé*” kifejezésnek sok jelentése van.² Hiszen ha valaki mindenünnen összegyűjtené és megvizsgálná ezt a megnevezést, és alaposan megvizsgálva át kívánná gondolni, az Írás minden egyes helyén mire is vonatkozik, azt találná, hogy az isteni tanítás szerint is számos jelentése van ennek a szónak.

91. Az egyik lehetne ugyanis mintegy a helyváltoztatás kezdete, azaz az út és a hosszúság kezdete, amint kiviláglik ebből a szövegből: *a jó út kezdete a jogos cselekedet.*³ Mivel a *jó út* a legfontosabb, ezt úgy kell értenünk, elsőként van a gyakorlat, amit a *jogos cselekedet* jelez, és ezt követi a szemlélődés, amelyben – szerintem – a *jó út* vége végződik, az úgynevezett helyreállításban,⁴ mert ekkor már egyetlen ellenség sem marad fenn, legalábbis, ha ez igaz: *mert addig kell neki uralkodnia, amíg ellenségeit mind a lábai alá nem veti. Utolsó ellenségként a halált semmisíti meg.*⁵ 92. Ekkor ugyanis egyetlen cselekvése lesz az Istennél lévő Ige révén az Istenhez sietve érkezőknek: az Isten megértése, hogy így az Atya ismeretében mindegyikük teljesen fiúvá formálódjon át úgy,⁶ ahogyan most csak a Fiú ismeri

* A fordítás Erwin PREUSCHEN (szerk.) görög szövegén alapul (*Der Johanneskommentar. Origenes Werke IV. Band. Die Griechischen christlichen Schriftsteller der ersten Jahrhunderte* 10. Lipcse, 1903.), figyelembe véve a későbbi kiadások és fordítások szövegkritikai megjegyzéseit és javaslatait. A fordítás a K 81278 számú OTKA-projekt keretében készült. Az előszó magyar szövege korábban már megjelent: *Katekhón Új folyam* I/1. 2013. 77-97. Az órigenési mű teljes fordítása várhatóan a közeljövőben fog megjelenni.

¹ Jn 1, 1.

² Az *arkhé* alapjelentése „kezdet”, és a következőkben Órigenés szótárában is ez a legfontosabb jelentésaspektus, a későbbiekben azonban teológusunk egyéb, magyarul „kezdet”-ként nehezen interpretálható szójelentést is fölvonultat. Az *arkhé* különböző jelentéseit először Aristotelés gyűjti össze a *Metafizika* Delta könyvének első fejezetében. Végző soron Órigenés is ennek nyomán halad.

³ Péld 16, 7.

⁴ Görögül *apokatastasis*. Órigenés teológiai elgondolásai közül az egyik leghíresebb eszme, hogy az isteni jóság minden erőnél hatalmasabb, így a mindenség az isteni helyreállítás során a teremtés kezdeti, szellemi természetű és tökéletes állapotába tér vissza.

⁵ 1Kor 15, 25, vö. Zsolt 110, 1.

⁶ Vö. Gal 4, 19.

az Atyát. 93. Ha tehát valaki figyelmesen megvizsgálná, hogy mikor is fogják megismerni az Atyát azok, akiknek kinyilatkoztatja ezt az Atyát ismerő Fiú, és akik most *tükör által és homályosan*⁷ látják, amit látnak, mert még *nem* ismerték *fel, hogyan kell felismerni*,⁸ talán nem tévedne, ha azt mondaná, hogy senki sem ismeri az Atyát, még az apostolok és a próféták sem, csak akkor, ha majd egyek lesznek, amint az Atya és a Fiú egyek.⁹

94. Ha pedig valaki úgy vélné, eltértünk a tárgytól, az „*arkhé*” szó egy jelentésének magyarázatával, amikor mindezt elmondtuk, akkor rá kell mutatni, hogy ez a kitérő a szóban forgó dolgok szempontjából szükséges volt és hasznos is. Ha ugyanis „*arkhéje*” lehet a helyváltoztatásnak, útnak és hosszúságnak, és *a jó út kezdete a jogos cselekedet*, tudható, hogy minden jó útnak valahogy kezdete a jogos cselekvés, és ez után a kezdet után jön a szemlélődés, a bizonyos módon való szemlélődés.

XVII. 95. „*Arkhé*” lehet a teremtés kezdete is, ami kitűnhet ebből is: *Kezdetben teremtette az Isten az eget és a földet*.¹⁰ Úgy vélem, ezt a jelentést még világosabban hozza tudomásunkra Jób könyvében a következő: *az Úr alkotásainak ő a kezdete, akit angyalai szórakoztatására teremtett*.¹¹

96. Feltételezhetné azonban valaki, hogy a világ teremtésében a kezdeti dolog az ég és a föld teremtésére vonatkozik. A második idézet kapcsán azonban helyesebb úgy gondolni, hogy a testben lévő számos lény közül első az a testi lény, amelyet sárkánynak hívnak, némely helyen pedig „nagy cetnek” neveznek, s akit az Úr leigázott.¹² 97. Azt is szükséges megtudakolni, vajon a szentek a boldogságukban teljesen anyagtalan és testetlen életet élnek-e, a sárkánynak nevezett lény pedig a tiszta életből kihullva megérdemelte-e, hogy mindenkinél korábban öltözzön anyagba és testbe, s ezért szól így az Úr, kinyilatkoztatást nyújtva a fergetegből és a felhőkbelől: *az Úr alkotásainak ő a kezdete, akit angyalai szórakoztatására teremtett*.

98. Bizony az is igencsak lehetséges, hogy a sárkány nem abszolút értelemben *az Úr alkotásainak ő a kezdete*, hanem sok, az angyalok *szórakoztatására* testbe *teremtett* lény kezdete ő, mert lehetnek olyanok is, amik nem efféle testben léteznek, hiszen a Nap lelke is testben van és minden teremtményé, amelyről ezt mondja az apostol: *minden teremtmény együtt sóhajtozik és vajúdik mind ez ideig*.¹³ 99. És talán ennek kapcsán mondja: *Hiszen a teremtés hiábavalóságnak van alávetve, nem*

⁷ 1 Kor 13, 12.

⁸ 1 Kor 8, 2.

⁹ Vö. Jn 17, 21.

¹⁰ Ter 1, 1.

¹¹ Jób 40, 19.

¹² Vö. Jób 3, 8; 2Pét 2, 4.

¹³ Róm 8, 22.

önként, hanem az által, aki alávetette [mégpedig] azzal a reménységgel,¹⁴ hogy a testek, illetve a testi dolgok teremtése hiábavalóság, ami szükséges a testben létezés [...]¹⁵ A testben lévő nem önként cselekszi a testi dolgokat. Ezért nem önként van alávetve a teremtés a hiábavalóságnak. 100. És aki nem önként téve teszi a testi dolgokat, hanem a remény miatt teszi, ez olyan, mintha ezt mondanánk: „Pál nem önként akar hús-testben maradni, hanem a remény miatt. Magában véve ugyanis többre tartja az elköltözést és a Krisztussal levést, de a többiek haszna és a remélt dolgokban való előrehaladás miatt – nem csupán a maga, hanem az általa a többieknek nyújtott haszon miatt is – nem értelmetlenség a hús-testben maradás.”¹⁶

101. Ez alapján pedig képesek leszünk megérteni, miképpen jelenti az „arkhé” a teremtés kezdetét és a Bölcsesség által a Példabeszédekben mondottakat: *Az Isten hozott létre engem útjai kezdeteként munkáihoz.*¹⁷ Minthogy azt mondja, *az Isten hozott létre engem útjai kezdeteként*, az elsőként megadott jelentésre, azaz az „útra” is visszavezethető ez a szöveg. 102. Nem helytelen azonban, ha valaki a mindenség Istenét is „kezdetnek” mondja, mert az Atya nyilvánvalóan a Fiú kezdete, a teremtmények kezdete a Teremtő, és egyáltalán, a létezők kezdete az Isten. Ha megértjük, hogy az Ige a Fiú, ezt igazolni fogják a *kezdetben volt az Ige* szavak is, mert amiről azt mondják, „az Atyában van,” az a kezdetben van. 103. Harmadsorban „arkhé” az, amiből mint alapul szolgáló anyagból valók a dolgok, legalábbis azok szerint, akik teremtetlennek gondolják ezt, de nem mi szerintünk, akik meg vagyunk róla győződve, hogy az Isten a nem létezőkből teremtette a létezőket, ahogyan azt a hét mártír anyja tanította a Makkabeusok könyvében¹⁸ és a megbánás anygala a *Pásztorban*.¹⁹

104. Ezeken felül „arkhé” még az, „ami szerint” valók a dolgok, forma szerint, mégpedig a következőképen. Például, ha a láthatatlan Isten képmása minden teremtmény elsőszülöttje, az ő kezdete az Atya. Hasonlóképpen, Krisztus is az Isten képmására lett teremtmények kezdete. 105. Ha ugyanis az emberek képmás szerinti, a képmás pedig az Atya szerinti, egyfelől Krisztus „mi szerinti” kezdete az Atya, másfelől pedig az emberek „mi szerinti” kezdete Krisztus, mert nem a

¹⁴ Róm 8, 20

¹⁵ A szövegben itt a korábbi Róm 8, 20 idézetében lévő hiányon túl két további *lacuna* található.

¹⁶ Vö. Fil 1, 24 és 1, 23.

¹⁷ Péld 8, 22.

¹⁸ 2Makk 7, 28.

¹⁹ Vö. Hermas: *Pásztor, Mand.* I, 1, *Vis.* I, 1, 16. Órigenés többször is hivatkozva ezekre a szöveg helyekre a semmiből való teremtés gondolatát képviseli, és úgy gondolja, a görög filozófiai iskolák az isteni tökéletességet és mindenhatóságot sértő módon vallják a teremtetlen anyag koncepcióját. Vö. *A princípiumokról* II, 1, 4. Aristotelés szerint az ok (*aitia, aition*) egyben *arkhé*, és a négy ok elméletét az *arkhé*-tannal kapcsolja össze. Szerinte a princípiumok közül az első filozófusok az anyagi okot ismerték fel. (*Metafizika* I, 3, vö. V, 2.)

szerint lettek, aminek a képmása, hanem a képmás szerint.²⁰ *A kezdetben volt az Ige* vers ugyanezzel az érveléssel lesz összhangban.

XVIII. 106. „*Arkhé*” még a tanulás kezdete is, aminél fogva az ábécé betűit az írás kezdetének mondjuk. Ennek megfelelően mondja ezt az apostol: *ez idő szerint már tanítóknak kellene lennetek, de ismét arra van szükségetek, hogy valaki tanítson titeket Isten tanítása kezdetének elemeire.*²¹ 107. A tanulás kezdete értelmében vett „*arkhé*” kettős, egyrészt természet szerint, másrészt hozzánk viszonyítva kezdet. Így azután ha mondhatjuk Krisztusról, természet szerint kezdete az istenség, hozzánk viszonyítva pedig, akik a vele kapcsolatos igazságból az ő nagysága miatt nem vagyunk képesek kiindulni, ember mivolta a kezdet.²² Ebben az értelemben hirdetik Jézus Krisztust a kisgyermeknek, és így Jézus Krisztust, a megfeszítettet.²³ Így azután ennek megfelelően mondják Krisztust a tanulás kezdetének természet szerint, amennyiben *Isten bölcsessége és ereje*,²⁴ hozzánk viszonyítva pedig, amennyiben *az Ige testté lett*, hogy közöttünk lakozzon,²⁵ mert először csak így vagyunk képesek befogadni őt. 108. És talán ezért nem csupán minden teremtmény elsősülöttje, hanem Ádám is, azaz jelentése szerint „ember.” Azt, hogy Ádám, Pál mondja: *az utolsó Ádám életető szellemé.*²⁶ „*Arkhé*” a cselekvés kezdete is, amely cselekvésben van valami vég is a kezdet után. És vizsgálj meg, vajon nem értelmezhető-e így a kezdet, ha az Isten cselekedeteinek kezdete a Bölcsesség.

XIX. 109. Minthogy jelenleg az „*arkhé*” szó ilyen sok jelentésére bukkantunk, vizsgáljuk meg, melyikre kell érteni itt: *Kezdetben volt az Ige.*

Az is világos, hogy nem a helyváltoztatás kezdete, azaz az út és a hosszúság kezdete értelmében. Abban sincs kétség, hogy nem a teremtés kezdetéről van szó. 110. Legfeljebb abban az értelemben lehetséges ez, hogy ez az, „aki révén,” ami a létrehozó, mert *Isten parancsolt, és létrejöttek.*²⁷ Ugyanis valamiféleképpen Krisztus teremtő,

²⁰ Ez az aristotelési formai ok. Az *eidos* nem csak „forma,” hanem „idea” is lehet, így a részesezés platóni elgondolása fölhasználható az értelmezés során.

²¹ Zsid 5, 12. Az itt is szereplő *stoikheion* kifejezés egyszerre jelenti az abécé betűit és az elemeket, mind az elemi dolgokat, mind pedig a természeti elemeket, mint a föld, tűz, víz és levegő.

²² Órigenés itt Aristotelés tudományelméletét alkalmazza, amelynek egyik tétele szerint az ismeretszerzés kezdete kettős: „Kétféle értelemben korábbi és ismertebb valami. Hiszen nem ugyanaz a természettől fogva korábbi és a hozzánk képest korábbi, s nem ugyanaz az ismert és a számunkra ismert. Hozzánk képest korábbinak és ismertebbnek mondom azt, ami az érzékeléshez közelebb van, abszolút értelemben pedig a távolabbi a korábbi és ismertebb. Ami a legtávolabb van, az a legáltalánosabb, míg ami legközelebb, az az egyes dolog.” (Aristotelés, *Második analitika* 71 a1; 71 b33-72 a5, vö. *Metafizika* V, 1.)

²³ Vö. 1Kor 2, 2.

²⁴ 1Kor 1, 24.

²⁵ Jn 1, 14.

²⁶ 1Kor 15, 45.

²⁷ Zsolt 148, 5.

akihez az Atya szól: *Legyen világosság,*²⁸ *és legyen boltozat.*²⁹ 111. Arkhéként pedig Krisztus teremtő, amennyiben Bölcsesség, s lévén Bölcsesség, „kezdetnek” hívják.³⁰ A Bölcsesség ugyanis így szól Salamonnál: *Az Úr hozott engem létre útjai kezdeteként,*³¹ hogy *kezdetben*, azaz a Bölcsességben legyen az Ige: mert egyfelől a Bölcsességet tekintjük a mindenségre és a fogalmakra vonatkozó belátás eredetének egyfelől, másfelől az Igén az eme belátásoknak az értelmi létezők felé való közvetítését értjük.

112. Amint mondtuk, az Üdvözítő javak sokaságaként gondolható el, és nem csoda, ha vannak benne elsők, másodikak és harmadikok. Mindenesetre János az Igéről szólva ezt állítja: *Ami benne volt, az élet volt.*³² Az élet tehát az Igében volt, és sem Krisztustól nem különbözik az Ige, az Isten Ige, aki az Atyánál volt, és aki által minden lett, sem pedig az élet nem különbözik Isten Fiától, aki így szól: *Én vagyok az út, az igazság és az élet.*³³ Ahogyan tehát az élet az Igében lett, úgy volt az Ige kezdetben.

113. És figyelj csak meg; vajon lehetséges-e, hogy a *kezdetben volt az Ige* mondat ezt jelentse: minden dolog bölcsesség szerint az Igében, és a benne lévő gondolatok rendszerének terve szerint jön létre.¹¹⁴ Úgy vélem ugyanis, hogy amint építészeti tervek szerint építik fel a házat és ácsolják a hajót, és a ház, illetve hajó kezdetét a mester tervei és gondolatai tartalmazzák, ugyanúgy az egész jövőbeli mindenség is benne van Isten révén a Bölcsességben, előképszerű gondolatokként, mert *mindent Bölcsességben teremtett.*³⁴

115. És azt is ki kell jelentenünk, hogy Isten létrehozván – hogy úgy mondjam – egy lelkes Bölcsességet, reá bízta, hogy a Bölcsességben benne lévő tervek alapján a dolgok létehez és anyagához hozzáadja az alakot és formákat, viszont nem sorolnám ide a létezésüket.

116. Nem nehéz tehát egyfelől egy kissé durva értelemben a létezők kezdetének mondani Isten Fiát, aki így szól: *Én vagyok a kezdet és a vég, az Alfa és az Ómega, az első és az utolsó.*³⁵ Szükséges másfelől tudni, hogy nem minden viszonylatban nevezhető kezdetnek a Fiú. 117. Hiszen hogyan is lehet életként kezdet, ha ez az élet az Igében jött létre, aki nyilvánvaló módon az élet kezdete? És még világosabb, hogy amennyiben *elsőszülött a halottak között,*³⁶ nem lehet kezdet. 118. És ha gondosan

²⁸ Ter 1, 3.

²⁹ Ter 1, 6.

³⁰ Ez az aristotelési mozgató oknak felel meg. Vö. *Metafizika* V, 2.

³¹ Péld 8, 22.

³² Jn 1, 4.

³³ Jn 14, 6.

³⁴ Zsolt 103 (104), 24. „Tehát amint az építészen előre megtervezett városnak nincs rajta kívüli helye, hanem a mester lelkében rajzolódott ki, ugyanígy az ideákból álló világnak sem lehet más helye, mint az isteni értelem (*logos*), amely elrendezte ezeket.” Philón: *A világ teremtéséről* 20.

³⁵ Jel 22, 13.

³⁶ Kol 1, 18.

megvizsgáljuk az összes megnevezését, csak mint Bölcsesség kezdet, és már mint Ige sem kezdet, ha egyszer *az Ige kezdetben* volt. Így azután bátran mondhatjuk, hogy az összes teremtés elsősülöttét megjelölő minden megnevezésnél ősbibb a „bölcsesség.”

XX. 119. Az Isten tehát teljességgel egy és egyszerű. Az Üdvözítőnk azonban a sokaság miatt – hiszen *az Isten rendelte engesztelésül*³⁷ és minden teremtmény zsenyéjéül őt, – sok lett, sőt talán mindaz, amit tőle vár az összes, megszabadulni képes teremtmény. 120. És azért lett az emberek világossága, mert a bűntől elvakultak számára szükség volt a sötétségben fénylő világosságra, és hogy a sötétség ne értse meg őt. Hiszen ha nem lettek volna a sötétségben az emberek, talán nem is lett volna az emberek világossága.

121. Hasonlót kell gondolni arról is, hogy ő *az elsősülött a halottak közül*.³⁸ Tegyük fel ugyanis, hogy az asszonyt nem sikerült félrevezetni, Ádám nem bukott el, és a romlatlanságra teremtett ember megőrizte a romlatlanságot. És akkor talán nem ereszkedett volna le Üdvözítőnk sem *a halál porába*,³⁹ és mivel nem volt vétkes, talán meg sem halt volna, hiszen emberszeretete miatt kellett meghalnia. Ha azonban nem tette volna meg ezt, nem lenne *elsősülött a halottak közül*. 122. Azt is meg kell vizsgálni, vajon lett volna-e pásttor, ha az ember nem lenne *értelem nélküli jószágokkal* egybevethető és *hozzájuk hasonló*.⁴⁰ Ha ugyanis *Isten megóvja az embereket és a jószágokat*,⁴¹ megóvja őket, és a jószágokat pásttorként óvja meg, így lévén hasznukra, hiszen képtelenek királyi hatalom alatt élni. 123. Meg kell tehát vizsgálni, összegyűjtve a Fiú elnevezéseit, melyek maradnak meg közülük, és vajon nem lesznek-e kevésbé nagyszámúak, ha a szentek megmaradtak volna eredeti boldog állapotukban. Talán csak a Bölcsesség maradna meg, az Ige, az Élet, és nyilván az Igazság is, viszont egyetlen sem az összes többi közül, amelyeket ezeken felül alkalmazunk. 124. És bizony boldogok azok, akiknek Isten Fiára úgy van szükségük, hogy sohase akként szoruljanak rá, mint bűnökben leledzők gyógyítását végző orvosra, sem pedig pásttorra vagy Megváltóra, hanem Bölcsességre, Igére és Igazságosságra és azokra az egyéb, legszebb dolgokra, amiket tökéletességük folytán képesek befogadni belőle. Ennyit arról, hogy *kezdetben*.

XXI. 125. Most pedig nézzük meg közelebbről, mi is a benne lévő Ige.⁴² Mikor

³⁷ Róm 3, 25.

³⁸ Kol 1, 18.

³⁹ Zsolt 21 (22), 16.

⁴⁰ Zsolt 48 (49), 13.

⁴¹ Zsolt 35 (36) 7.

⁴² A görög *logos* kifejezés főbb jelentései: szó, beszéd, a beszédben lévő értelem, tanítás, döntés, parancs, értekezés, a beszéd tárgya, számítás, arány, érték, valaminek a fogalma, viszony, arány. A zsidó és keresztény hagyományban mindenekelőtt az isteni közvetítő. Órigenés itt nem a *logos* kifejezés különböző jelentéseivel foglalkozik, hanem a Fiú különböző megnevezéseivel a *logosból* kiindulva.

megvizsgáltam egyes Krisztusban hívők róla szóló megnyilatkozásait, gyakran elcsodálkoztam azon, hogy miért is hallgatnak a legtöbb, Üdvözítőnkhez kapcsolt számtalan elnevezésről, és még ha esetenként meg is emlékeznek róluk, akkor sem szoros, hanem átvitt értelemben tulajdonítják ezeket a neveket neki, mert csak az Ige elnevezés köti le a figyelmüket, mintha Isten Krisztusa kizárólag Ige lenne, ráadásul az egyéb elnevezésektől eltérően a *logos* szó által kifejezett jelentést sem vizsgálják.

126. Hogy világosabban szóljak, mit is mondok azzal, hogy csodálkozom sokakon, nézzük a következőket: Isten Fia valahol ezt mondja: *Én vagyok a világ világossága,*⁴³ máshol ezt: *Én vagyok a föltámadás,*⁴⁴ és ismét máshol: *Én vagyok az út, az igazság és az élet.*⁴⁵ Írva van az is, hogy *én vagyok az ajtó,*⁴⁶ és azt is mondja, hogy *én vagyok a jó pásztor.*⁴⁷ A szamaritánus asszonynak, aki ekként szól: *tudjuk, hogy eljön majd a Messiás, akit Krisztusnak neveznek, és amikor eljön, kijelent majd nekünk mindent,* így válaszolt: *Én vagyok az, aki veled beszélek.*⁴⁸ 127. A tanítványokat, akiknek lábát megmosta, ekképpen biztosította arról, hogy ő az uruk és tanítójuk: *Ti úgy hívtok engem „Mester” és „Úr”, és jól mondjátok, mert az vagyok.*⁴⁹ 128. Azonban azt is világosan hírül adja magáról, hogy ő Isten Fia, mikor így szól: *miképp mondhatjátok arról, akit az Atya megszentelt és a világra küldött: „Káromkodszt!” mivel azt mondtam: „Isten Fia vagyok”?*⁵⁰ És: *Atyám, eljött az óra: dicsőítsd meg Fiadat, hogy a Fiú is megdicsőítsen téged.*⁵¹ 129. Azt találjuk, hogy királynak is hirdeti magát, legalábbis amikor Pilátusnak arra a kérdésére, hogy *te vagy a zsidók királya,* ezt válaszolja: *Az én országom nem ebből a világból való. Ha az én országom ebből a világból való volna, szolgálaim harcra kelnének, hogy a zsidók kezébe ne kerüljek.. De az én országom nem innen való.*⁵² 130. Ezt is olvastuk: *én vagyok az igazi szőlőtő, Atyám pedig a szőlőműves,*⁵³ és azután pedig: *én vagyok a szőlőtő, ti pedig a szőlővesszők.*⁵⁴ 131. Mindezekhez hozzászámálhatjuk a következőt: *én vagyok az élet kenyere,*⁵⁵ sőt ezt is: *én vagyok az éltető kenyér, amely a mennyből szállt le és életet ad a világnak.*⁵⁶

⁴³ Jn 8, 12.

⁴⁴ Jn 11, 25.

⁴⁵ Jn 14, 6.

⁴⁶ Jn 10, 9.

⁴⁷ Jn 10, 11.

⁴⁸ Jn 4, 25-26.

⁴⁹ Jn 13, 13.

⁵⁰ Jn 10, 36.

⁵¹ Jn 17, 1.

⁵² Jn 18, 33 és 36.

⁵³ Jn 15, 1.

⁵⁴ Jn 15, 5.

⁵⁵ Jn 6, 35 és 51.

⁵⁶ Jn 6, 33.

Íme, jelenleg ezek az evangéliumi idézetek jutottak eszünkbe, s mindezt Isten Fia mondja önmagáról.

XXII. 132. János Jelenéseiben azonban ezt is mondja: *én vagyok az első és az utolsó, az élő, bár halott voltam; de íme élek örökkön-örökké,*⁵⁷ és ismét: *Én vagyok az Alfa és az Ómega, az első és az utolsó, a kezdet és a vég.*⁵⁸

133. Nem kevés hasonló szöveget talál a figyelmes olvasó a szent Írásokban a prófétáktól is. Ilyen például az, hogy *anyaméhtől fogva nyílnak, Isten szolgájának és nemzetek világosságának* nevezi magát. 134. Hiszen Izajás így szól: *Anyám méhétől fogva nevémen hívtott, és olyanná tette számat, mint az éles kard, keze árnyékában rejtett el engem. Olyanná tett, mint a kiválasztott nyíl, tegzébe dugott engem, és így szólt hozzám: „Szolgám vagy, Izrael, benned fogok megdicsőülni.”*⁵⁹

135. Kevéssel később: *És az Istenem lesz az én erőm. Ezt mondta nekem: „Nagy dolog az számodra, hogy hogy fiamnak lettél kiválasztva, hogy helyreállítsd Jákob törzseit és Izrael maradékát visszatérítsd. Íme, nemzetek világosságává teszek, hogy eljusson üdvösségem a föld végéig.”*⁶⁰ Sőt, Jeremiásnál is ekként hasonlítja magát báránnyhoz: *Én olyan vagyok, mint az ártatlan bárány, melyet levágni visznek.*⁶¹

Tehát ezeket és ezekhez hasonlókat mond magáról. Össze lehet gyűjteni az evangéliumokból és az apostolokból a próféták révén az Isten Fiáról szóló ezernyi megnevezést, legyen az az evangéliumokat írók saját elgondolása arról, miképpen kell Isten Fiáról nyilatkozni, vagy az apostoloktól tanult, róla szóló dicsőítésekéről, vagy éppen arról, hogy miképpen jövendöltek a próféták a jövőbeli eljövételéről és különféle nevekkkel hirdették őt.

137. János például *Isten bárányának* hívja, mikor így szól: *Íme az Isten báránya, aki elveszi a világ bűnét.*⁶² Ezekkel a szavakkal pedig *férfinek* mondja: *Ő az, akiről mondtam: Utánam jön egy férfi, aki megelőz engem, mert előbb volt, mint én, és én nem ismertem őt.*⁶³

138. János a katolikus levelében a lelkeinkért az Atyánál szószólónak mondja őt, mikor így szól: *De ha valaki vétkezett is, van szószólónk az Atyánál, Jézus Krisztus az igaz.*⁶⁴ 139. És ezt is hozzáteszi: *Ő az engesztelés a mi bűneinkért,*⁶⁵ ami teljesen hasonló ahhoz, amikor Pál *engesztelésnek* mondja Krisztust: *Őt rendelte az Isten*

⁵⁷ Jel 1, 17-18.

⁵⁸ Jel 22, 13.

⁵⁹ Iz 49, 1-3.

⁶⁰ Iz 49, 5-6.

⁶¹ Jer 11, 19.

⁶² Jn 1, 29. Origenés nem jelzi külön, hogy Keresztelő Jánosról van szó, de természetesen a „János” megnevezés itt reá utal, míg a következő mondatban már János apostolt idézi.

⁶³ Jn 1, 30-31.

⁶⁴ 1 Jn 2, 1.

⁶⁵ 1 Jn 2, 2.

vére által történő engesztelésül, a hit révén, miután eltúrte az előző idő bűneit Isten béketúrásával.⁶⁶

140. Pál Isten Bölcsességének és Erejének is hirdeti; így például a Korintusiakhoz írt levélben, amelyben *Krisztus Isten Ereje és Bölcsessége*,⁶⁷ továbbá, *megszentelődés, és megváltás*. Mint mondja: *Ő, aki Istentől bölcsességgé, igazságossággá, megszentelődéssé és megváltássá vált számunkra.*⁶⁸ 141. Sőt, a zsidókhoz írva azt tanítja nekünk, hogy ő a kiváló főpap: *Mivel tehát olyan kiváló főpapunk van, aki áthatolt az egeken, Jézus, az Isten Fia, tartsunk ki a hitvallás mellett.*⁶⁹

XXIII. 142. Mindezekén túl a próféták még egyéb neveken is hívják. Jákob ekként részesíti áldásban fiát, Júdát: *Júda: téged dicsőítenek majd testvéreid; ellenségeid hátán lesz a kezed; Júda, fiatal oroszlán; mint egy rügyfakadás, jössz elő, fiam, lefekszel és elalszol, mint egy oroszlán, mint egy oroszlánkölvyök. Ki kelti fel?*⁷⁰ Nem alkalmas most az idő annak szövegszerű bemutatására, hogyan vonatkoznak Krisztusra a Júdáról mondottak. 143. Azt a jogosan ellenünk fölvethető szöveget viszont, miszerint *nem vétetik el a fejedelemség Júdától sem pedig a vezetés combjaitól*,⁷¹ majd egy másik, alkalmasabb helyen fogjuk megmagyarázni.

144. Izajás tudta, hogy Krisztust Jákobnak és Izraelnek is nevezik. Így szól: *Íme az én gyermekem, akit támogatok, Izrael, az én választottam, akiben lelkem kedvét leli. Ő hirdeti az ítéletet a nemzeteknek. Nem fog vitatkozni, nem fog kiabálni, és senki sem fogja megérteni szavát az utcákon. A megroppant nádszálát nem töri össze, a még füstölő mécsbelet nem oltja el, míg győzelemre nem juttatja az igazságos ítéletet, és a nemzetek az ő nevébe vetik reményüket.*⁷² 145. Azt, hogy ezek a próféciák Krisztusról szólnak, Máté világosan jelzi evangéliumában, s részletesen idézi ezt a szakaszt, ekként szólva: *hogy beteljesedjenek a mondottak. Nem fog vitatkozni, nem fog kiabálni*,⁷³ és így tovább.

146. Dávidnak is nevezik Krisztust, midőn Ezékiel a pásztoroknak jövendölve a következőképpen nyilatkozik, Istent megszólaltatva: *Fiamat, Dávidot állítom föléljük, hogy pásztoruk legyen.*⁷⁴ Hiszen nem Dávid pátriárkát kívánja a szentek pásztorává emelni, hanem Krisztust.

147. Ezen felül Izaiás „vesszőnek” és „hajtásnak” is nevezi Krisztust: *Vessző kétél majd Jessze törzsökéből, és hajtás sarjad gyökereiből. Rajta nyugszik az Isten lelke:*

⁶⁶ Róm 3, 25.

⁶⁷ 1 Kor 1, 24.

⁶⁸ 1 Kor 1, 30.

⁶⁹ Zsid 4, 14.

⁷⁰ Ter 49, 8-9.

⁷¹ Ter 49, 10.

⁷² Iz 42, 1-4 (LXX); vö. Mt 12, 18-21.

⁷³ Mt 12, 17, 19.

⁷⁴ Ez 34, 23.

*a bölcsesség és az értelem lelke, a tanács és az erősség lelke, a tudás és a vallásosság lelke, és az istenfélelem lelke tölti be őt.*⁷⁵

148. Urunkat a zsolnárokban „kőnek” is nevezik a következőképpen: *A kő, amelyet az építők elvetettek, szegletkővé lett. Az Úr műve ez, csodálatos a mi szemünkben.*⁷⁶ 149. Az evangélium és Lukács az *Apostolok cselekedeteiben* nyilvánvalóvá teszi, hogy ez a kő nem más, mint Krisztus. Egyfelől az evangélium így: *Sohasem olvassátok: „A kő, amelyet az építők elvetettek, szegletkővé lett? Aki ráesik erre a kőre, összezúzza magát, akire pedig ez ráesik, azt szét fogja zúzni.”*⁷⁷ 150. Másfelől Lukács az *Apostolok cselekedeteiben* ezt írja: *Ez az a kő, amelyet ti, az építők elvetettetek, s amely szegletkővé lett.*⁷⁸

Ez pedig az Üdvözítőre utaló, bár ő általa önmagára nem alkalmazott, hanem Jánosnál följegyzett megnevezés: *A kezdetben lévő Ige Istennél Isten Ige.*

XXIV. 151. Érdemes szemügyre vennünk azokat is, akik oly sok megnevezést figyelmen kívül hagynak, és ezt választják ki és használják fel. Ha pedig valaki a többire is felhívja a figyelmüket, és ezek magyarázatát kísérlik meg, azt képzelik, hogy nyilvánvaló, miért is nevezik egyáltalán Isten Fiát Igének. Ez leginkább azért van, mert folyton ezt idézik: *szívem jó igét hirdet,*⁷⁹ s úgy vélik, Isten Fia mintegy az Atyának szótagokban kimondott szava.⁸⁰ Ha pedig pontos választ várunk tőlük a valóságára nézve, nem adnak világos feleletet létezése vonatkozásában, és most még nincs szó arról, hogy ilyen vagy olyan, hanem pusztán arról, egyáltalán létezik-e. 152. Első hallásra ugyanis lehetetlen megérteni azt, hogy a Fiú kimondott Ige. Mondják csak ki nekünk az Isten Igéről, hogy vajon az ilyen, magától élő Ige, nem különbözik-e az Atyától, és ennek következtében nincs-e létezése és nem is Fiú, vagy pedig különbözik és szubsztanciális valóság.

153. Azt kell tehát mondanunk, hogy amint minden egyes, korábban felsorolt nevek esetében a névadás alapján kell kibontani az elnevezések értelmét, és bizonyítással kell beláttatni azt, hogy milyen értelemben állítjuk ezeket Isten Fiáról, úgy az „Ige” elnevezés esetében is ezt kell tenni. 154. Hát nem lenne önkényes döntés minden egyes szó vizsgálata nyomán az egyiknél felhagyni vele, és, mondjuk, megvizsgálni, miképpen mondható a Fiúról, hogy *ajtó*, mi módon *szőlőtő*, milyen alapon *út*, és egyedül akkor nem tenni meg ugyanezt, amikor *Igeként* írják le?

155. Hogy mármost jobban elfogadhassuk azt, ami nehezebben belátható, jelesül, hogy miképpen is mondják Igének az Isten Fiát, azokkal az elnevezésekkel

⁷⁵ Iz 11, 1-3.

⁷⁶ Zsolt 118 (117), 22-23.

⁷⁷ Mt 21, 42.44; Lk 20, 18.

⁷⁸ ApCsel 4, 11.

⁷⁹ Zsolt 45 (44), 2.

⁸⁰ Feltehetően a valentiniánus gnósztikusokról beszél itt Órigenés. Iraeneus hasonlót állít róluk (*Adv. Haer.* II, 42, 3-4.)

kell kezdeni, amelyek kezdettől fogva adottak voltak számunkra. 156. Tudatában vagyunk annak, hogy egyesek úgy fogják vélni, az ilyesmi túlságosan nagy kiterő. Mégis, a figyelmes vizsgáló számára a szóban forgó dolog hasznos lesz ahhoz, hogy megvizsgálja a fogalmakat, amelyeket az elnevezések takarnak, és a dolgok megismerése előnyös lesz az elkövetkezendőkre nézve is.

157. Ha már egyszer belevágtunk az Üdvözítő teológiájának kérdésébe, amennyire lehet, a róla szóló kutatás során szükségképpen teljesebbnek ismerjük meg őt, ha nem csak mint Igét gondoljuk el, hanem a többi megnevezés szerint is.

XXV. 158. Ő tehát azt mondja magáról, hogy ő *a világ világossága*.⁸¹ Meg kell vizsgálnunk az ehhez az elnevezéshez hasonlókat is, valaki ugyanis azt gondolhatná, hogy ezek nem csupán hasonlóak, hanem azonosak. 159. *Az emberek világossága* is, *igazi világosság és nemzetek világossága*. *Az emberek világossága* jelen evangélium elején: *Benne élet volt, és az élet volt az emberek világossága. És a világosság a sötétségben világít, de a sötétség nem fogta fel őt*.⁸² Ugyanezen szövegben később az szerepel, hogy *igazi világosság: Az igazi világosság volt, aki eljön a világba, és minden embert megvilágosít*.⁸³ *Nemzetek világossága* Izaiásnál, ahogyan korábban ezt idéztük is: *Íme, nemzetek világosságává teszlek, hogy eljusson üdvösségem a föld végéig*.⁸⁴

160. A világ érzékelhető világossága mármost a Nap, ezen felül pedig nem helytelenül nevezik ugyanezen megjelöléssel a Holdat és a csillagokat. 161. Minthogy azonban az érzékelhető világosság kapcsán – amik megvilágosítják a földlakókat – Mózesnél arról van szó, hogy a negyedik napon lettek,⁸⁵ ez nem az *igazi világosság*. Az Üdvözítő ellenben az értelmes lények és vezérlő lélekreszek számára ragyog föl, hogy értelmük meglássa a nekik való látványokat. Ez az érzékelhető világban lévő értelmes lelkek és egyéb más, ezt a világot beteljesítő lények világossága, amely világosságról Üdvözítőnk azt tanítja, hogy létezik és talán ő a világ legmagasabb rendű és legnemesebb része, amely – hogy úgy mondjam – az Úr nagy napját⁸⁶ teremtő Nap. 162. Eme nap miatt szól az ő világosságát befogadókhöz: *Munkálkodjatok, míg nappal van. Eljön az éjszaka, amikor senki sem munkálkodhat. Amíg a világban vagyok, világossága vagyok a világnak*.⁸⁷

Továbbá, a tanítványoknak ezt is mondja: *ti vagytok a világ világossága*,⁸⁸ és ezt is: *világítson a ti világosságotok az emberek előtt*.⁸⁹ 163. Hasonlóképpen a *Holdon* a

⁸¹ Jn 8, 12; 9, 5.

⁸² Jn 1, 4-5.

⁸³ Jn 1, 9.

⁸⁴ Iz 49, 5-6.

⁸⁵ Vö. Ter 1, 14-16.

⁸⁶ Vö. Jel 16, 14.

⁸⁷ Jn 9, 4-5.

⁸⁸ Mt 5, 14.

⁸⁹ Mt 5, 16

Menyasszony Egyházat, a *csillagokon* pedig a tanítványokat értjük, amelyek saját világossággal rendelkeznek vagy az igazi Naptól nyerik a világosságot, hogy megvilágosítsák azokat, akik önmagukban képtelenek létrehozni a világosság forrását. Így aztán Pált és Pétert a *világ világosságának* hívjuk, az általuk tanítottakat viszont, akiket ugyan ők megvilágosítanak, de akik nem képesek másokat megvilágosítani, *világnak* nevezzük, amely világ világossága az apostolok voltak.

164. Az Üdvözítő pedig, aki a *világ világossága*, nem a testeket világítja meg, hanem testetlen erővel a testetlen ész, hogy így mindegyikünk, megvilágosodva a Naptól, képes legyen a többi szellemi valóságokat megpillantani. 165. Ahogyan a világosságot adó Nap elhomályosítja a Hold és a csillagok világító erejét, ugyanúgy a Krisztus révén megvilágosodattaknak és sugarai befogadóinak sincs szükségük az apostolok és próféták semmiféle segítségére sem, sőt – merjük csak kimondani az igazságot – az angyalok, ráadásul, tegyük hozzá, még a náluknál is kiválóbb erők segítségére sem, mert magától az elsőszülött világosságtól nyerik a tanítást. 166. Azoknak pedig, akik nem képesek befogadni Krisztus napsugarait, a szolgáló szentek adják meg a főtebbieknél sokkal gyengébb sugarat, s még ezt is alig képesek befogadni és eltelítődnek tőle.

XXVI. 167. Krisztus, a világ világossága, tehát igazi világosság, szemben az érzékelhető világossággal, hiszen egyetlen érzékelhető sem igazi. Azért azonban, mert az érzékelhető valóság nem igazi, még nem hamis, hiszen fönnállhat egy párhuzamosság az érzékelhető és a gondolati között, tehát nem helyes mindazt, ami nem igazi, hamisnak állítani.

168. Meg kell vizsgálnom azt is, vajon azonos-e egymással a *világ világossága* és az *emberek világossága*. Úgy vélem, a *világ világossága* a világosság nagyobb erejére utal, mint az *emberek világossága* megnevezés, hiszen a *világ* egyértelműen nem csak az *embereket* jelenti. 169. Pál pedig, a Korintusiakhoz írt első levelében be fogja bizonyítani, hogy a „világ” több, mint az „emberek,” illetve nem azonos az „emberekkel,” amikor így szól: *a világ látványossága lettünk, az angyaloknak is és az embereknek is.*⁹⁰

170. De vizsgálj csak meg, vajon egy másik értelemben a „világ” nem az *Isten fiai dicsőségének szabadságára a romlandóság szolgaságából felszabaduló*⁹¹ teremtmény-e, amely sóvárogva várja, *hogy Isten fiai megnyilvánuljanak.*⁹² 171. Így mondtuk: „vizsgálj csak meg,” mert amellet, hogy *én vagyok a világ világossága,*⁹³ ott van Jézusnak a tanítványokhoz szóló eme mondása is, amit szintén mérlegelni lehet: *Ti vagytok a világ világossága.*⁹⁴ 172. Vannak ugyanis olyanok, akik úgy

⁹⁰ 1Kor 4, 9.

⁹¹ Róm 8, 21.

⁹² Róm 8, 19.

⁹³ Jn 8, 12.

⁹⁴ Mt 5, 14.

gondolják, hogy azok, akik Jézus tanítását hiteles módon megtanulták, kiválóbbak a többi teremtménynél, és egyesek természettől fogva lettek ilyenek, mások pedig még elméjükben is igen nehéz küzdelmet folytatnak. 173. A hús-testben és vérben élők élete ugyanis több fáradsággal és kockázattal jár, mint az éteri testben való élet, és még a földi testet fölvevő égi világítók sem mennek át veszélytelenül és teljességgel büntelenül az itteni életen. Ennek a tanításnak a képviselői az Írások szavaira fognak hivatkozni: az emberek számára adott felülmúlhatatlan ígélet sem ugyanaz, mint a világ teremtésével kapcsolatos ígélet, amint kimutattuk. 174. Hiszen a következő ígétek nyilvánvaló módon az emberekről szólnak: *ahogyan én és te egyek vagyunk, úgy ők is egy legyenek mibennünk*,⁹⁵ és: *ahol én vagyok, ott lesz a segítőm is*.⁹⁶ Viszont a teremtményről van írva, hogy megszabadul az *Isten fiai dicsőségének szabadságára a romlandóság szolgaságából*.⁹⁷ És hozzáteszik, hogy ha megszabadul, már nem is *Isten fiai dicsőségéből* részesedik. 175. Nem haboznak azt is mondani, hogy minden teremtmény elsőszülöttje az ember iránti mindenek fölötti nagybecsülése folytán lett emberré, nem pedig valamiféle égi lényért. Az viszont, aki másodikként, segítőként és Jézus megismerésének szolgájaként teremtettet meg, a hajnalban fölragyogó csillag, amely hasonló a többi csillaghoz vagy talán még magasabb rendű, mivel a mindeneknél kiválóbb jele lett.

176. És ha a szentek dicséretre méltó volta a szorongatásban van, mert tudják, *hogy a szorongatás türelmet eredményez, a türelem kipróbáltságot, a kipróbáltság reményt, a remény pedig nem engedi a megszegyenülést*,⁹⁸ azok a teremtmények, amelyek nem kerülnek szorongatásba, nem rendelkeznek majd ugyanazzal a türelemmel, kipróbáltsággal és reménnyel, hanem egy másikkal, mert *a teremtmény hiábavalóságnak van alávetve, nem önként, hanem az által, aki alávetette, reménységgel*.⁹⁹ 177. Az azonban, aki nem merészeli ennyire kitüntetni az embert, ezzel a problémával szembesülve azt fogja mondani, hogy a hiábavalóságnak alávetett teremtmény is szorongattatik, és még inkább sóhajtozik, mint a sátorban sóhajtozók,¹⁰⁰ mert az emberi küzdelemnél sokkal tovább és sokkal többször szolgál a hiábavalóságnak. 178. Hiszen miért is *nem önként* teszi ezt, ha nem azért, mert természete ellenére van az, hogy a hiábavalósághoz rendeltetett, és nem élete korábbi helyzetébe, amit akkor szerez majd vissza, ha megszabadul a világ pusztulásakor és elszakad a testek hiábavalóságától.

179. Mivel azonban úgy tűnik, hogy egy igen nagy és jelenlegi tárgyunkhoz nem tartozó problémáról szóltunk, térjünk vissza a kiindulópontához, arra emlékeztetve,

⁹⁵ Jn 17, 21.

⁹⁶ Jn 12, 26.

⁹⁷ Róm 8, 21.

⁹⁸ Róm 5, 3-5.

⁹⁹ Róm 8, 20.

¹⁰⁰ A 2Kor 5, 4 alapján ezek az emberek.

miért is mondják az Üdvözítőt *igazi világosságnak* és az *emberek világosságának*.¹⁰¹ Már megmagyaráztuk ugyanis, hogy miért mondják az érzékelhető világ világossága folytán *igazi világosságnak*, és hogy vagy azonos a *világ világossága az emberek világosságával*, vagy meg kell vizsgálni, miképpen nem azonos. 180. Azok miatt, akik semmit sem értenek abból, hogy az Ige azonos az Üdvözítővel, szükséges kutatni egyfelől azt, hogy nem kényszerülünk véletlenszerűen megállni az „Ige” elnevezésnél és fogalomnál, mintha a másik szó figyelembevétel nélkül is képesek lennének megérteni, másfelől pedig elő kell vezetni és átvitt értelemben elmagyarázni a *világ világossága* szavakat és a többi, számos kifejezést is, amelyet idéztünk.

XXVII. 181. Ahogyan ő az *emberek világossága*, az *igazi világosság* és *világ világossága*, mivel megvilágítja és beragyogja az emberek, és egyáltalán, az értelmes lények vezérlő lélekrészét, úgy *feltámadásnak* is hívják, mert működése folytán mindaz, ami holt, elvételik, és kinő az, amit elsődlegesen életnek mondunk, mert akik valóban részesednek őbenne, föltámadnak a halottak közül. 182. És ezt nem csupán jelenleg teszi azokkal, akik képesek így szólni: *eltemettek minket Krisztussal együtt a keresztség által*, és föltámadtunk vele, hanem sokkal inkább bárkivel, aki teljességgel elvet mindent, ami holt, tartozék az bár magához a Fiúhoz is, és az új életben jár,¹⁰² azaz, amikor oly megfontolásra méltó módon van segítségünkre, hogy *állandóan testünkben hordozzuk Jézus halálát, hogy Jézus élete is nyilvánvaló legyen testünkben*.¹⁰³

183. Ezen felül a Bölcsességben való vándorlás és az üdvözülteknek őbenne megvalósuló tevékeny – azaz az igazságnak az isteni tanításban való kifejtései és a valódi igazságosság szerinti cselekedetek révén történő – előrehaladása hozzásegítenek minket, hogy elgondolhassuk, miképpen út ő, mégpedig olyan út, amelyhez semmit sem kell vinni, sem tarisznyát, sem köpenyt, de még botra sincs szükség a járáshoz, és nem kell sarut húzni a lábunkra. 184. Ez az út ugyanis minden útravalóval szemben önmagának elégséges, és senkinek sincs szüksége másra, aki rajta jár, mert olyan díszes ruhája van, ami a menyegzőre bejövőhöz illik,¹⁰⁴ és ezen az úton semmilyen baj sem érheti. Hiszen Salamon szerint lehetetlen a kígyó útjait megtalálni a sziklán,¹⁰⁵ én viszont hozzáfűzöm, hogy egyetlen vadállat útjait sem. 185. Ezért nincsen szükség botra az úton, amelyen nincs rajta az ellenség lábnyoma, mert keménysége folytán – amiért is sziklának nevezik – a gonoszak számára járhatatlan.

186. Az Egyszülött igazság,¹⁰⁶ mert az Atya akarata szerint teljességgel magába

¹⁰¹ Lásd fentebb, I, 167.

¹⁰² Róm 6, 4.

¹⁰³ 2Kor 4, 10.

¹⁰⁴ Vö. Mt 22, 10-11.

¹⁰⁵ Vö. Péld 24, 54 (LXX).

¹⁰⁶ Vö. Jn 14, 6.

foglalja tökéletes világossággal a mindenség értelmét, és mint igazság, mindenkit érdeme szerint részesít benne. 187. Ha pedig valaki azt vizsgálja, vajon mindazt, amit az Atya ismer az ő *gazdagságának, bölcsességének és tudásának mélysége*¹⁰⁷ szerint, ismeri-e a mi Üdvözítőnk is, és az Atya dicsőségéről fantáziálva az illető azt állítja, hogy bizonyos dolgokat, amiket ismer az Atya, nem ismer a Fiú, mert tartózkodik attól, hogy egyenlő legyen a születetlen Istenről szóló elgondolások tekintetében, az ilyennek figyelnie kell arra, hogy a Fiú az Igazság, és el kell ismernie, hogy ha az Igazság teljes, akkor semmi sem ismeretlen számára, ami igaz, különben csak botorkáló maradna az Igazság azok vonatkozásában, amiket nem ismer, és amik – ösrintük – egyedül az Atyában vannak. Vagy mutassa meg valaki, hogy van valami ismert, de az igazság megnevezése alá nem sorolható, mert igazság fölötti dolog!

188. Világos, hogy szoros értelemben véve a tiszta, és semmi másához sem keveredő élet¹⁰⁸ kezdete megvan minden teremtmények Elsősülöttjében. A Krisztusban részesedők ebből a kezdetből nyerik az igaz élethez az életet, míg azok, akikről azt tartják, nélküle élnek, minthogy nem birtokolják az igazi világosságot, nem is élnek igazi életet.

189. És mivel nem lehetséges az Atyában és az Atyánál lenni anélkül, hogy innen letről elindulva ne érkeznénk el először a Fiú istenségéhez, akinek a támogatásával eljuthatunk az atyai boldogsághoz, ezért az Üdvözítőről azt írják, „ajtó.”¹⁰⁹ 190. Mivel emberszerető, és mert elfogadja az értelemhez szorosan még nem kötődő lelkeknek bármilyen, a jobb irányába történő fordulását, legyenek bár ezek a juhokhoz hasonlóan képzetlenek, ám esztelenül is békés és szelíd természetűek, ezért az Üdvözítő pásztor,¹¹⁰ hiszen az embereket és a nyáját megóvjá az Úr.¹¹¹ Izrael és Júda sem csak az emberek magjait vetik el, hanem a nyájakéit is.¹¹²

XXVIII. 191. Mindezek után vizsgáljuk meg először a „Krisztus” elnevezést és vegyük hozzá a „király” megjelölést, hogy az összehasonlítás révén világossá váljon a különbségük. A negyvennegyedik zsoltárban arról van szó, hogy az, aki inkább szerette az igazságosságot és gyűlölte a törvényteleniséget, mint a társai, az igazságosság mellett eme kiállásával és a törvénytelenység gyűlöletével kiérdemelte a felkenést, úgy, hogy nem a létezésével együtt kapta a felkenést, mintha az vele egyszerre létesült és teremtetett volna. A felkenés a halandók esetében királyi, olykor pedig papi szimbólum. Vajon tehát Isten Fiának királysága szerzett-e s nem veleszületett? 192. És egyáltalán, hogyan is lehet az, hogy minden teremtés Első-

¹⁰⁷ Róm 11, 33.

¹⁰⁸ Vö. Jn 14, 6.

¹⁰⁹ Vö. Jn 10, 7.

¹¹⁰ Vö. Jn 10, 11.

¹¹¹ Zsolt 36(35), 7.

¹¹² Vö. Jer 38, 27 (LXX).

szülöttje, nem lévén király, az igazságosság szeretete révén, és eme igazságossággá válva, később lett király? Soha ne kerülje el a figyelmünket azonban, hogy Krisztus egyfelől ember, főleg ha arra gondolunk, hogy lelkében ott volt a nyugtalanság és a szomorúság, mivel emberi lény volt, másfelől istensége folytán király. 193. Ez a hetvenegyedik zsoltár szavával igazolható: *Ó Isten, add ítéletedet a királynak és igazságosságodat a király fiának, hogy igazságossággal ítéljék meg népedet és elesettjeidet.*¹¹³ Hiszen ez a Salomonnak tulajdonított zsoltár nyilvánvalóan Krisztusról jövendöl. 194. Érdemes megnézni azt is, milyen király számára kéri a prófécia, hogy Isten adja meg neki az ítéletet, továbbá milyen királynak miféle király-fia számára az igazságosságot. 195. Úgy vélem, a „király” minden teremtmény Elsőszülöttjének irányító természetét jelöli, mert magasabb rendű volta miatt neki adatik az ítélet, a „király fia” pedig a fölvetett emberét, mert ez az irányító természettől fogva az igazságosságnak megfelelően formálódott és alakult. 196. Azért is jutok ahhoz az állításhoz, hogy ez így van, mert egy Igévé egyesült ez a kettő, és a továbbiakban már nincs is szó a szövegben kettőről, csak egyről. 197. Az Üdvözítő ugyanis a kettőt eggyé tette, mindkettő zsenge-áldozatának megfelelően,¹¹⁴ mert minden előtt önmagában eggyé alkotta őket. A „kettőből” szót azokra az emberekre is alkalmazom, akik esetében az egyes lélek összevegyült a Szentlélekkel, és mindegyik, aki üdvözült, szellemivé lett.

198. Ahogyan tehát vannak olyanok, akiknek Krisztus a pásztoruk, amint azt fõntebb mondtuk, mégpedig szelíd, békés, ám eléggé oktalan természetük miatt, úgy olyanok is vannak, akiken királyként uralkodik, s ezek értelmesebben közelednek a vallásossághoz. 199. Azok között, akiken királyként uralkodik, szintén vannak különbségek, mert vagy inkább vagy kevésbé misztikus, titkos és isteni módon uralkodik felettük. 200. Azt mondhatnám, hogy azok felett, akik a testeken kívüli valóságokat szemlélték, amiket Pál *láthatatlanoknak* és *nem látottaknak* nevez,¹¹⁵ s amik minden érzékelhetõn kívül az értelemtõl fogva lettek, az Egyszülött irányító természete uralkodik. Azok felett pedig, akik az érzékelhetõ dolgok értelméig jutottak el, és ezek révén dicsõítik a Teremtõt, s akiken szintén értelem uralkodik, felettük Krisztus uralkodik.

Senki se ütközzön meg azonban az Üdvözítõre alkalmazott fogalmak általunk nyújtott megkülönböztetései miatt, úgy véelve, hogy ugyanezt tesszük létezése vonatkozásában is.

¹¹³ Zsolt 72(71), 1-2.

¹¹⁴ Cécile Blanc, az Órigenési János evangélium-kommentár Sources Chrétien-féle kiadás elkészítõje, ezen a helyen C. Mondésert tanácsát elfogadva *takha* javított olvasatot javasol Preuschen szövege helyett, amelyben a *kata* szó szerepel. Megtartom a *kata* változatot, összhangban Heine angol fordításával, mert nem tûnik indokoltnak a változtatás.

¹¹⁵ Vö. Kol 1, 16; Róm 1, 20; 2Kor 4, 18.

DISPUTA
